

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

©2025 ФЕДАШКО Т. П.

УДК 338.43:330.341.1
JEL: M21; O13; Q12; Q13

Федашко Т. П. Особливості функціонування бізнес-середовища розвитку агропромислових підприємств у сучасних умовах

Процеси розвитку агропромислових підприємств значною мірою залежать від комплексного впливу макроекономічних та інституційних чинників, які формують бізнес-середовище розвитку агропромислових підприємств. Встановлено, що розвиток агропромислових підприємств в Україні суттєво залежить від впровадження структурних реформ, інституційної модернізації та адаптації до європейських стандартів. Здійснений аналіз зайнятості жінок і рівня урбанізації дав змогу комплексно оцінити стан і перспективи трансформацій сільських територій як чинника повоєнного відновлення. Поєднання гендерного підходу та аналізу демографічних зрушень дозволяє сформувати ефективні інструменти для підтримки села та агропромислових видів діяльності, тож умови для працевлаштування та самореалізації жінок можуть стати ключовим чинником у стримуванні відтоку населення до міст. Доведена доцільність впровадження цільових стратегій підтримки жіночої зайнятості та розвитку сільських сервісів, що дозволить посилити соціальну інтеграцію та економічну активність на місцях. Виявлені тренди підкреслюють необхідність переходу до комплексного підходу в трансформації механізмів розвитку агропромислових підприємств, що поєднує підвищення продуктивності сільського господарства, гендерну інклюзію та адаптацію до урбанізаційних викликів. Виявлено, що в сучасних умовах формування ефективного бізнес-середовища для агропромислових підприємств в Україні та країнах ЄС має суттєві концептуальні, інституційні та соціально-економічні відмінності, зумовлені як внутрішніми трансформаціями, так і глобальними викликами. Формування стійкої моделі розвитку потребує переорієнтації на інновації, зміцнення людського капіталу та розширення можливостей для самореалізації сільського населення. У цьому контексті ключовими мають стати інтеграційні інструменти, що враховують просторові, соціальні та економічні аспекти змін повоєнного відновлення.

Ключові слова: бізнес-середовище, розвиток, агропромислове підприємство, повоєнне відновлення, зайнятість, урбанізація, сільське господарство, потенціал, інновації.

Рис.: 2. Бібл.: 10.

Федашко Тарас Петрович – аспірант кафедри економіки і торгівлі, Волинський національний університет імені Лесі Українки (просп. Волі, 13, Луцьк, 43025, Україна)

E-mail: ieeer@ieeer.top

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2130-173X>

UDC 338.43:330.341.1
JEL: M21; O13; Q12; Q13

Fedashko T. P. Features of the Functioning of the Business Environment for the Development of Agro-Industrial Enterprises in Modern Conditions

The development processes of agro-industrial enterprises largely depend on the combined influence of macroeconomic and institutional factors that shape the business environment for their growth. It has been found that the development of agro-industrial enterprises in Ukraine significantly relies on the implementation of structural reforms, institutional modernization, and adaptation to European standards. An analysis of women's employment and the level of urbanization allowed for a comprehensive assessment of the state and prospects of rural area transformations as a factor in postwar recovery. Combining a gender approach with the analysis of demographic shifts enables the creation of efficient tools to support rural areas and agro-industrial activities, so the conditions for women's employment and self-realization can become a key factor in curbing the migration of the population to cities. The necessity of implementing targeted strategies to support women's employment and the development of rural services has been demonstrated, which will enhance social integration and local economic activity. The observed trends underline the need to adopt a comprehensive approach in transforming the development mechanisms of agro-industrial enterprises, which combines increasing agricultural productivity, gender inclusion, and adaptation to urbanization challenges. It has been identified that, under current conditions, creating an efficient business environment for agro-industrial enterprises in Ukraine and EU countries presents significant conceptual, institutional, and socioeconomic differences, driven by both internal transformations and global challenges. Developing a sustainable growth model requires a focus on innovation, strengthening human capital, and expanding opportunities for the self-realization of rural populations. In this context, integration tools that take into account the spatial, social, and economic aspects of postwar reconstruction should become key.

Keywords: business environment, development, agro-industrial enterprise, postwar reconstruction, employment, urbanization, agriculture, potential, innovation.

Fig.: 2. Bibl.: 10.

Fedashko Taras P. – Postgraduate Student of the Department of Economics and Trade, Lesya Ukrainka Volyn National University (13 Voli Ave., Lutsk, 43025, Ukraine)

E-mail: ieeer@ieeer.top

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2130-173X>

В Україні аграрна сфера продовжує бути стратегічно важливим сектором економіки, однак бізнес-середовище залишається нестабільним через воєнні дії, слабкі інститути ринку, фрагментарність земельної реформи та недостатній рівень доступу до фінансових ресурсів. Європейський Союз, навпаки, демонструє високий ступінь інституційної підтримки аграрного бізнесу на основі сформованої Спільної аграрної політики (САР) [1], що забезпечує фінансову сталість, інноваційний розвиток і соціальну інтеграцію.

Окрему роль у досягненні цілей сільського розвитку відіграє ефективне функціонування місцевих органів влади. Співпраця з ЄС спрямована на впровадження сучасних моделей місцевого самоврядування, що, своєю чергою, сприяє децентралізації прийняття рішень та врахуванню потреб сільського населення у процесах формування політики. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом визначає стратегічні орієнтири розвитку сільських територій, акцентуючи увагу на поглибленні взаєморозуміння у сфері політик сільського розвитку, обміні найкращими практиками підтримки та стимулюванні соціально-економічного зростання сільських громад. Такий підхід охоплює три ключові складові сталого розвитку села: економічну, соціальну та екологічну.

Слід зазначити, що в межах *економічної складової* повоєнного відновлення основними напрямками є впровадження інновацій у сільському, лісовому та рибному господарствах, що безпосередньо зачіпає процес розвитку підприємницької активності на сільських територіях. Такі висновки випливають зі структури експорту та з важливості забезпечення продуктової безпеки в умовах гібридних загроз для європейських країн. Особлива увага також приділяється підтримці виробників у регіонах зі складними природно-кліматичними умовами, стимулюванню несільськогосподарських видів діяльності, посиленню потенціалу малих фермерських господарств, кооперативів та молодих фермерів. У цьому контексті важливими є механізми компенсації втрат, завданих стихійними лихами, а також податкові преференції для господарств, які здійснюють вагомий внесок у розвиток сільської місцевості.

Соціальний компонент розвитку спирається на інвестиції в інфраструктуру, освітні ініціативи, сільський «зелений» туризм, а також систему дорадчих послуг і програм консультування. Особлива увага приділяється формуванню умов для підвищення якості життя, аби зупинити відтік населення, зокрема молоді, до міст, що ускладнює кадрове забезпечення в аграрному секторі.

Своєю чергою, *екологічна складова* передбачає розвиток програм раціонального викорис-

тання природних ресурсів, підтримку переходу до органічного землеробства, популяризацію екологічно орієнтованих аграрних практик і дотримання стандартів сталого ведення господарства. Одночасно увага зосереджена на модернізації сільських ландшафтів, управлінні природним середовищем і збереженні біорізноманіття, що відповідає європейським стандартам сталого розвитку.

Комплекс заходів з покращення якості життя в сільській місцевості також включає стимулювання інфраструктурного розвитку, підтримку місцевих виробників, створення умов для залучення кваліфікованих кадрів та управлінців. Це особливо актуально для слабозрозвинених сільських регіонів, де аграрний сектор є основним джерелом доходів населення.

Особливості розвитку аграрних підприємств вже були ґрунтовно висвітлені в працях багатьох дослідників, зокрема: А. Бойко, О. Власенко, С. Дідух, А. Заїка, І. Застрожнікова, Т. Ільченко, А. Корікова, В. Кукса, Т. Ларіна, О. Ревенко та інших. Так, результати дослідження [4; 5; 7; 10] підкреслюють, що ринкові сили та договірні міжнародні відносини є ключовою передумовою їх ефективного розвитку з урахуванням просторових чинників. Особливу наукову та практичну значущість у контексті розвитку сільського господарства набуває аналіз стратегій сталого розвитку агрохолдингів України [2; 3], які водночас виступають драйверами модернізації та зростання агропромислового комплексу і залишаються об'єктом критики з боку суспільства та наукової спільноти через ризики порушення принципів збалансованого, екологічно та соціально орієнтованого розвитку агропродовольчого сектора, зокрема в інноваційному плані [8–10]. Сукупно ці дослідження створюють теоретико-методологічне підґрунтя для дослідження чинників та механізмів підтримки розвитку агробізнесу, проте через деформацію зовнішнього середовища (через війну) осмислення потребують саме релевантні ринкові сили та компоненти бізнес-середовища.

Метою дослідження стало визначення системи чинників та особливостей функціонування бізнес-середовища як основи розвитку агропромислових підприємств у сучасних умовах на прикладі країн ЄС та України.

Серед пріоритетів, які визначає політика сільського розвитку в рамках Угоди [1], важливе місце займає підтримка сільськогосподарської кооперації. Кооперативні структури забезпечують ефективне зменшення витрат, підвищення прибутковості виробників, сприяють випуску конкурентоспроможної продукції та поліпшенню умов її реалізації. Вони виступають ключовими

човими інструментами економічної мобілізації села та основою формування стійкого аграрного середовища.

З 2014 р. однією з ключових особливостей українського бізнес-середовища став високий рівень ризиків, зумовлений зовнішньою агресією, замінуванням сільськогосподарських угідь, логістичними бар'єрами та зростанням вартості енергоносіїв, що суттєво загострилось з 2022 р. Станом на 2025 р. близько 25% земель сільськогосподарського призначення стали недоступними для використання, що обмежує можливості інвестиційної активності та стримує розвиток середніх і малих аграрних підприємств [3]. Значна частина агробізнесу концентрується в руках великих агрохолдингів, що призводить до монополізації ринку та обмеженого доступу дрібних виробників до збутових каналів. Водночас спостерігається зростання міжнародної підтримки агросектора, зокрема через механізми Ukraine Facility та інвестиційні інструменти ЄБРР, які спрямовані на розвиток агропереробки, цифровізацію господарств, упровадження зрошувальних систем і підвищення продовольчої безпеки.

На відміну від українського контексту, країни ЄС функціонують у стабільному нормативно-правовому середовищі з чітко структурованою системою державної підтримки аграріїв. CAP забезпечує як прямі виплати виробникам, так і комплексну допомогу через інвестиційні фонди, що стимулюють інноваційність, екологізацію та диверсифікацію сільського бізнесу. Агропромислові підприємства в Європі мають доступ до широкої мережі агрокооперативів, які забезпечують зменшення транзакційних витрат, сприяють колективному маркетингу продукції, формують інтегровані логістичні та збутові структури. Структура аграрного бізнесу в країнах ЄС значною мірою орієнтована на сімейні ферми, які отримують адресну допомогу у вигляді грантів, інноваційних програм, освітньо-консультаційної підтримки та пільгового оподаткування.

Таким чином, розвиток агропромислових підприємств в Україні суттєво залежить від упровадження структурних реформ, інституційної модернізації та адаптації до європейських стандартів. Слід погодитись з висновками [6], що для формування конкурентоспроможного аграрного бізнес-середовища необхідним є створення сприятливих умов для кооперації, забезпечення прозорості у сфері державної підтримки, розвиток інфраструктури та підтримка інноваційної діяльності. Досвід країн ЄС свідчить про ефективність інтегрованих підходів, що поєднують економічні, соціальні та екологічні складові, а також про важливість сталої

політичної волі та системної реалізації стратегічних програм підтримки сільського розвитку.

У зв'язку із зазначеним вважаємо, що розгляд динаміки частки сільського господарства у валовому внутрішньому продукті (ВВП) країн Європейського Союзу та України у 2020–2024 роках є необхідною складовою дослідження бізнес-середовища для розвитку агропромислових підприємств. Цей показник відображає структурні зміни в економіках держав і дозволяє оцінити місце аграрного сектора в загальнонаціональних економічних процесах. Порівняльний аналіз дозволяє виявити диспропорції в аграрному потенціалі, ефективності агропромислового виробництва та в рівнях державної підтримки (рис. 1).

Як видно з наведеної динаміки, серед країн ЄС найбільші частки сільського господарства у ВВП мали Латвія, Болгарія і Румунія (близько 5%). У той час, як найнижчі зафіксовані в Люксембурзі, на Мальті, у Бельгії (не більше 0,8%). На фоні таких структурних особливостей України виглядає досить відокремлено, адже така частка в довоєнний 2021 рік була на рівні близько 11%, і навіть у повоєнний 2024 рік, який хоч і є найменшим за абсолютним значенням за проаналізований період через виснаження даної галузі війною, і те була високою – понад 7%. У країнах ЄС спостерігається тенденція до зменшення питомої ваги сільського господарства у ВВП, що пояснюється високим рівнем технологічного розвитку, ефективною підтримкою з боку держави та диверсифікацією сільської економіки. Натомість в Україні аграрний сектор залишається вагомим джерелом експортних надходжень і локального розвитку, проте його частка у ВВП є більш вразливою до впливу зовнішніх шоків, воєнних дій та нестабільної інституційної політики.

Отже, аналіз динаміки частки сільського господарства у ВВП країн ЄС та України виявляє низку суттєвих відмінностей, які формують як переваги, так і виклики для розвитку сільських територій. У країнах ЄС аграрний сектор поступово втрачає свою частку у структурі ВВП, що є свідченням високого рівня економічної диверсифікації, інтенсивного технологічного прогресу та переорієнтації сільських територій на інноваційні, туристичні та сервісні напрями.

Такі країни, як Люксембург, Мальта і Бельгія, демонструють найнижчі показники (до 0,8%), що свідчить про їхню залежність від інших галузей економіки та завершення етапу класичного аграрного розвитку. Водночас Болгарія, Румунія та Латвія з часткою близько 5% залишаються прикладом збереження вагомої ролі аграрного сектора в економіці, що часто супроводжується потребою

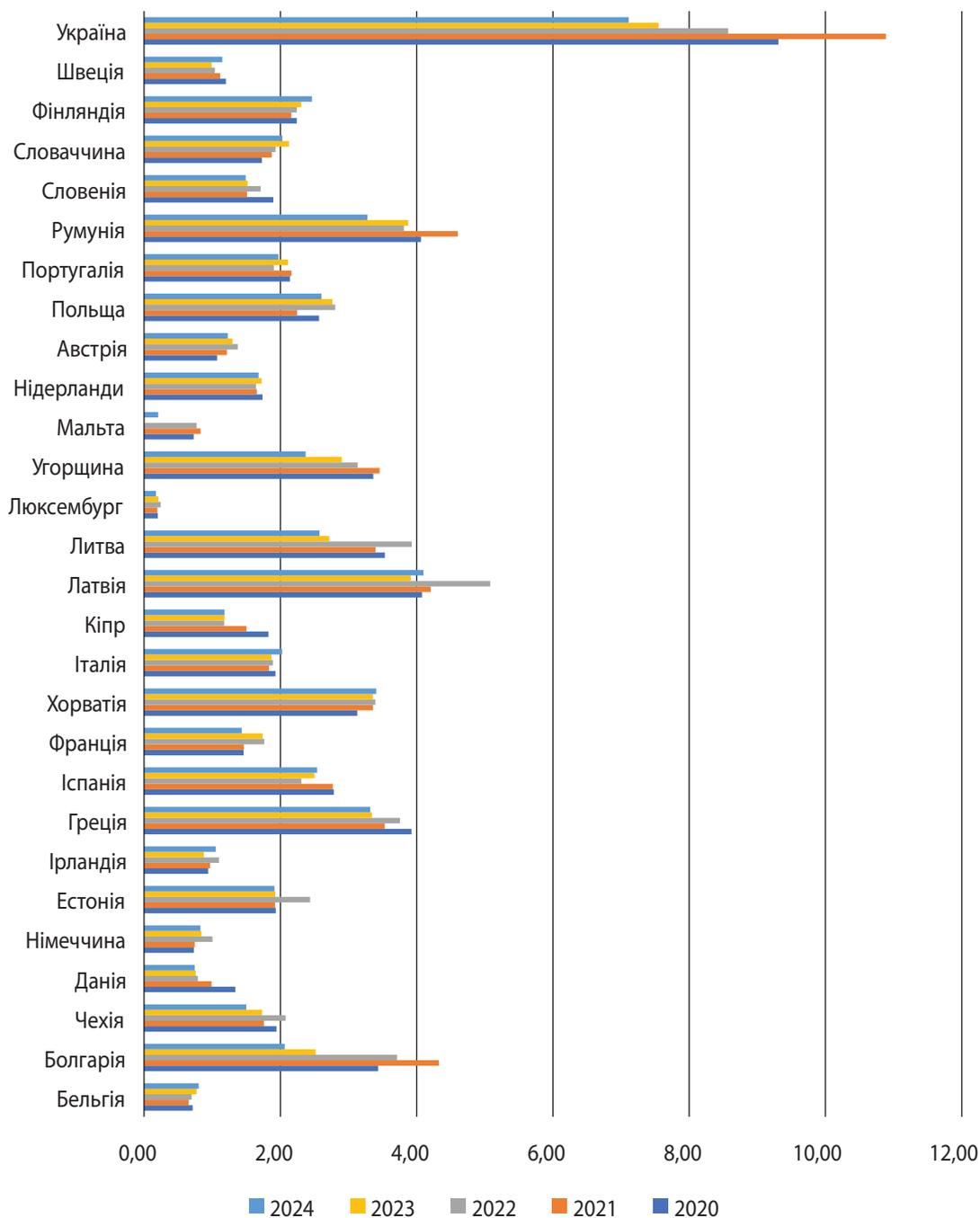

Рис. 1. Динаміка частки сільського господарства у ВВП країн ЄС та України за період 2020–2024 рр.

Джерело: сформовано на основі [7].

в подальшій модернізації та підтримці дрібного фермерства.

На цьому тлі Україна вирізняється як держава з надвисокою часткою сільського господарства у ВВП, що у 2021 році становила близько 11%, і навіть у 2024 році, попри деструктивний вплив війни, її частка зберігалася на рівні понад 7%. Така ситуація свідчить про надмірну залежність національної економіки від аграрного сектора, що в умовах воєнної нестабільності створює

значні ризики. Водночас це вказує на потужний аграрний потенціал, який може стати каталізатором відновлення сільських територій, за умови впровадження ефективної політики трансформації бізнес-середовища. До переваг українського сільського розвитку належать наявність значних земельних ресурсів, експортна орієнтація агропродукції та потенціал залучення інвестицій у переробку. Проте проблемами залишаються інфраструктурна нерозвиненість, низький рівень диверсифікації економічної активності на селі, відсутність

комплексної державної підтримки та обмеженість у доступі до фінансових і технологічних ресурсів. Таким чином, подолання зазначених викликів вимагає системного підходу до політики сільського розвитку, який передбачає не лише зростання продуктивності аграрного сектора, а й стимулювання несільськогосподарських напрямів зайнятості та соціальної інтеграції сільських громад у загальнонаціональні економічні процеси.

Також, за даними Інституту економічних досліджень (ІЕД), у 2025 році в Україні спостерігаємо негативні тенденції в розвитку сільського господарства, що суттєво може позначитись на агропереробці. Надзвичайно важливим для оцінки перспектив трансформаційних процесів на сільських територіях є розгляд зайнятості жінок у сфері послуг і сільському господарстві. Особливо це питання актуалізується не тільки в контексті гендерної рівності, скільки з безпекових питань в умовах потенційних чи фактичних збройних конфліктів, зважаючи на мобілізаційні процеси та смертність. Жінки традиційно становлять значну частку робочої сили в аграрному секторі, а також активно залучені до соціальних, освітніх, медичних і побутових послуг у сільській місцевості. Їхня трудова участь визначає не лише рівень зайнятості, а й функціонування базових систем життєзабезпечення села. Водночас зайнятість жінок часто характеризується низькою оплатою, сезонністю та відсутністю соціального захисту, що свідчить про структурні диспропорції.

Так, на *рис. 2* наведено порівняння динаміки частки зайнятих жінок у сфері послуг як основи розвитку інфраструктури (гістограма) та в сільському господарстві країн (графік) ЄС та України за період 2020–2024 рр.

З візуалізації гістограми видно, що максимальні частки зайнятих жінок у сфері послуг мали Люксембург, Кіпр, Бельгія, Нідерланди, Данія. Їх розмір перевищує 85%. Найнижча частка в Румунії (близько 60%). Щодо візуалізації частки жінок саме в сільському господарстві (на графіку), то ситуація більш диференційована.

Серед країн ЄС суттєві показники спостерігаються в Румунії, Греції, Польщі, що максимально сягають 21%. Україна і в цьому плані дещо особлива. Якщо рівень зайнятості жінок у сфері послуг ще відповідає європейським тенденціям 74–78%, то їх частка в сільському господарстві геть вражає: якщо до 2022 року вона коливалась у межах 11,5%, то з 2023 року відбувся стрімкий стрибок, і у 2024 році частка сягнула 31%. Звісно, такі структурні дисбаланси пов'язані з війною. Але, зважаючи на цифровізацію бізнес-процесів, зокрема на агропромислових підприємствах, можна сказати, що

присутність жінок у професії може не викликати проблем і бути в цілому прийнятною.

Аналіз гендерних аспектів зайнятості дав змогу виявити бар'єри щодо економічної активності жінок і розробити цільові механізми підтримки. Так, зміни в аграрному виробництві, цифровізації та розвитку послуг безпосередньо впливають на можливості працевлаштування жінок. Підвищення ролі жінок у місцевому самоврядуванні та підприємстві може стати рушієм інклюзивного зростання сільських громад. Крім того, гендерно орієнтована політика зайнятості сприяє формуванню соціально стійкого сільського середовища. Успішна трансформація сільських територій з урахуванням тригерів агропромисловості неможлива без урахування жіночої праці як важливого ресурсу розвитку. Таким чином, гендерний підхід дозволяє краще зрозуміти динаміку змін та формувати ефективну стратегію регіонального розвитку.

Також вважаємо, що аналіз динаміки урбанізації є важливим інструментом для оцінки перспектив і ризиків таких трансформаційних процесів у сільській місцевості. Порівняння його рівня та тенденцій у межах вибірки за період 2020–2024 рр., який зачіпає довоєнний і повоєнний час, встановив, що лідерами в частці міського населення є Бельгія, Мальта, Люксембург, Нідерланди, Фінляндія, Данія. Найнижчі серед країн ЄС – Румунія, Хорватія, Словаччина. Україна на фоні країн ЄС виглядає на рівні проміжних показників, які мають слабку висхідну динаміку. Так, за період 2020–2024 рр. показник урбанізації зріс на 1%, досягнувши відмітки 70,3%.

Аналіз показника урбанізації свідчить про значну варіативність рівня міського населення серед країн ЄС. Найвищі значення фіксуються у високоурбанізованих державах Західної та Північної Європи, що вказує на стабільно розвинену інфраструктуру та високий рівень концентрації економічної активності в містах. Україна займає проміжне положення з помірним рівнем урбанізації, який за період 2020–2024 років зріс на 1%, перетнувши позначку 70%. Така динаміка свідчить про поступове, але стримане зростання міського способу життя, що певною мірою негативно впливатиме на розвиток агропромислових підприємств. Водночас зростання урбанізації в Україні не супроводжується системною модернізацією сільських територій, що створює загрози депопуляції та занепаду периферійних регіонів. Рівень урбанізації є важливим індикатором просторового розвитку, зміни якого дозволяють прогнозувати майбутні навантаження на міські системи та визначати потенціал сільських територій для збереження трудових ресурсів.

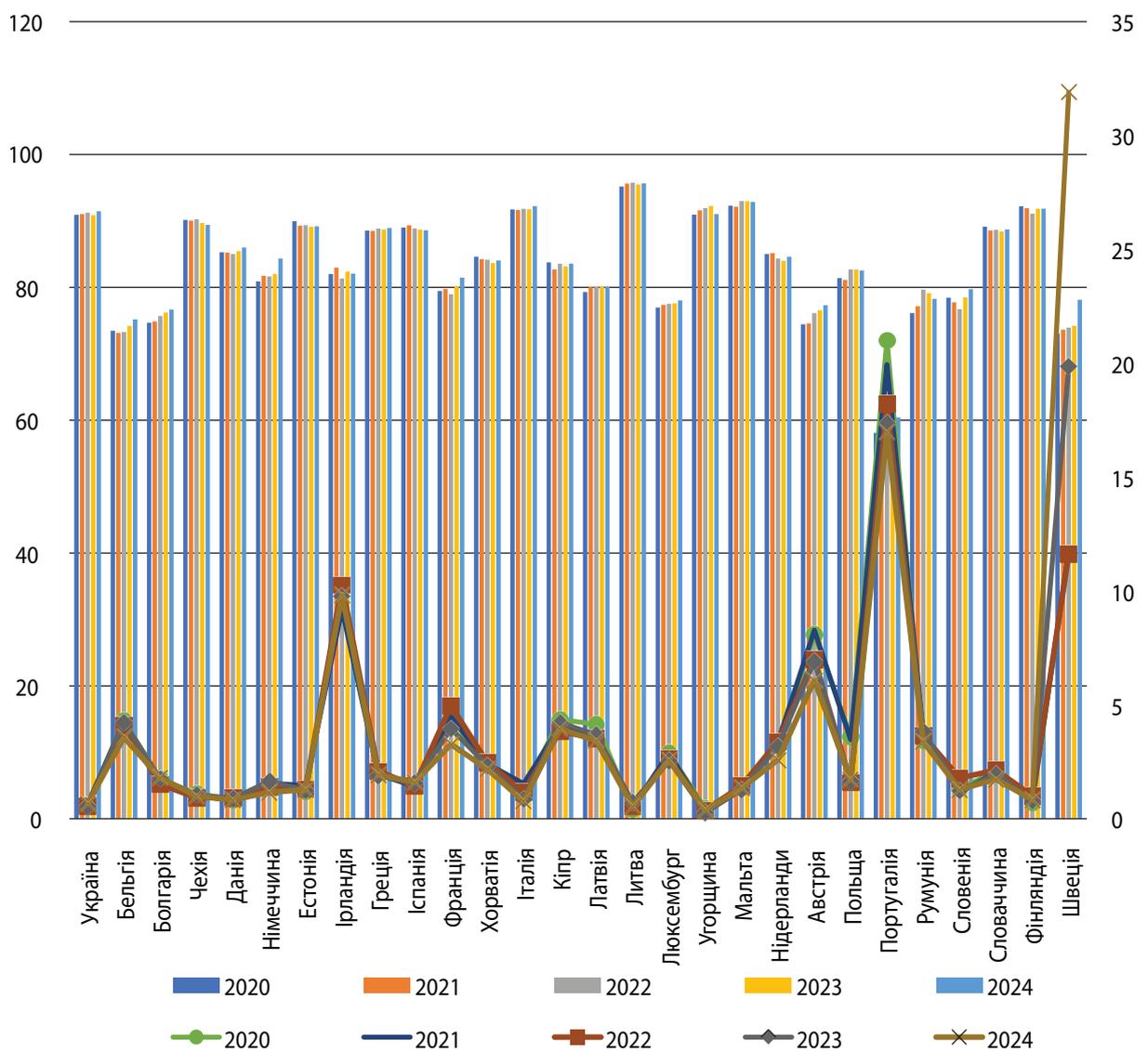

Рис. 2. Динаміка частки жінок у зайнятості у сфері послуг і в сільському господарстві країн ЄС та України за період 2020–2024 рр.

Джерело: сформовано на основі [8; 9].

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що процеси розвитку агропромислових підприємств значною мірою залежать від комплексного впливу макроекономічних та інституційних чинників, які формують бізнес-середовище розвитку агропромислових підприємств. Доведено, що розвиток агропромислових підприємств в Україні суттєво залежить від упровадження структурних реформ, інституційної модернізації та адаптації до європейських стандартів. Здійснений аналіз зайнятості жінок і рівня урбанізації дав змогу комплексно оцінити стан і перспективи трансформацій сільських територій як чинника повоєнного відновлення. Підтримка жіночої зайнятості сприяє підвищенню добробуту громад і зміцненню соціальної стійкості регіонів. З іншого боку, зростання

рівня урбанізації вказує на поступове зменшення чисельності сільського населення, що створює ризики втрати трудового потенціалу. Урбанізаційні процеси потребують переосмислення політики просторового розвитку з акцентом на збереження людського капіталу на місцях. Поєднання гендерного підходу та аналізу демографічних зрушень дозволяє сформулювати ефективні інструменти для підтримки села та агропромислових видів діяльності, тож умови для працевлаштування та самореалізації жінок можуть стати ключовим чинником у стримуванні відтоку населення до міст.

Така ситуація вимагає впровадження цільових стратегій підтримки жіночої зайнятості та розвитку сільських сервісів, що дозволить посилити соціальну інтеграцію та економічну активність на місцях. Виявлені тренди підкреслюють необхідність пере-

ходу до комплексного підходу в трансформації механізмів розвитку агропромислових підприємств, що поєднує підвищення продуктивності сільського господарства, гендерну інклюзію та адаптацію до урбанізаційних викликів. Формування стійкої моделі розвитку потребує переорієнтації на інновації, зміцнення людського капіталу та розширення можливостей для самореалізації сільського населення. У цьому контексті ключовими стають інтеграційні інструменти, що враховують просторові, соціальні та економічні аспекти змін. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. The contribution of CAP Strategic Plans to the long-term vision for the EU's rural areas. European Commission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/media/news/contribution-cap-strategic-plans-long-term-vision-eus-rural-areas-2023-09-21_en?utm_source=chatgpt.com
2. Дідух С. М., Корікова А. К. Сталій розвиток агропромислових холдингів України: особливості та напрямки вдосконалення. *Агросвіт*. 2020. № 3. С. 90–99. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.3.90>
3. Zaika A. How cooperatives can beat large agricultural and trade corporations. *LIGA.net*. May 10, 2024. URL: https://biz.liga.net/en/all/all/article/kak-kooperativy-mogut-pobedit-krupnye-agrarnye-i-torgovye-korporatsii?utm_source=chatgpt.com
4. Ільченко Т. В., Застрожнікова І. В. Роль аграрного підприємництва у розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 37. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-21>
5. Куksa В. М., Власенко О. І., Бойко А. О. Інтеграційні процеси та їх значення для розвитку малих форм підприємництва в аграрному бізнесі. *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 191–195. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-35>
6. Ревенко О. В., Ларіна Т. Ф., Іванова В. О. Розвиток конкурентних переваг аграрного підприємства: сучасні виклики та питання цифровізації. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Т. 9. № 4. С. 75–79. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-11>
7. EU actions to address farmers' concerns. *European Commission*. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/eu-actions-address-farmers-concerns_en
8. Costa V., Piedrahita N., Mane E. et al. Women's employment in agrifood systems. *Background paper for The status of women in agrifood systems*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.4060/cc9040en>
9. Ivanchenkov V., Vovk V., Yermolenko O. et al. Innovative factors ensuring strategic changes in sectors of the national economy. *Economics of Development*. 2024. Vol. 23. Iss. 4. P. 20–37. DOI: <https://doi.org/10.57111/econ/4.2024.20>
10. Otsuka K., Ali M. Strategy for the development of agro-based clusters. *World Development Perspectives*. 2020. Vol. 20. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.wdp.2020.100257>

REFERENCES

- Costa V., Piedrahita N. & Mane E. (2023). Women's employment in agrifood systems. Background paper for The status of women in agrifood systems. *FAO*. <https://doi.org/10.4060/cc9040en>
- Didukh S. M. & Korikova A. K. (2020). Stalyi rozvytok ahropromyslovykh kholdynhiv Ukrainy: osoblyvosti ta napriamky vdoskonalennia [Sustainable development of agro-industrial holdings of Ukraine: features and directions of improvement]. *Ahrosvit*, 3, 90–99. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.3.90>
- European Commission. (2023). *The contribution of CAP Strategic Plans to the long-term vision for the EU's rural areas*. https://agriculture.ec.europa.eu/media/news/contribution-cap-strategic-plans-long-term-vision-eus-rural-areas-2023-09-21_en?utm_source=chatgpt.com
- European Commission. *EU actions to address farmers' concerns*. https://agriculture.ec.europa.eu/overview-vision-agriculture-food/eu-actions-address-farmers-concerns_en
- Ilichenko T. V. & Zastrozhnikova I. V. (2022). Rol ahrarynoho pidpriemnytstva u rozvytku terytorialnykh hromad [The role of agrarian entrepreneurship in the development of territorial communities]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 37. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-21>
- Ivanchenkov V., Vovk V. & Yermolenko O. (2024). Innovative factors ensuring strategic changes in sectors of the national economy. *Economics of Development*, 4(23), 20–37. <https://doi.org/10.57111/econ/4.2024.20>
- Kuksa V. M., Vlasenko O. I. & Boiko A. O. (2024). Intehratsiini protsesy ta yikh znachennia dlia rozvytku malykh form pidpriemnytstva v ahrarynomu biznesi [Integration processes and their significance for the development of small forms of entrepreneurship in the agricultural business]. *Ekonomichnyi prostir*, 189, 191–195. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/189-35>
- Otsuka K. & Ali M. (2020). Strategy for the development of agro-based clusters. *World Development Perspectives*, 20. <https://doi.org/10.1016/j.wdp.2020.100257>
- Revenko O. V., Larina T. F. & Ivanova V. O. (2024). Rozvytok konkurentnykh perevah ahrarynoho pidpriemnytstva: suchasni vyklyky ta pytannia tsyfrovizatsii [Development of competitive advantages of an agricultural enterprise: modern challenges and issues of digitalization]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniki*, 4(9), 75–79. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-11>
- Zaika A. (2024, May 10). How cooperatives can beat large agricultural and trade corporations. *LIGA.net*. https://biz.liga.net/en/all/all/article/kak-kooperativy-mogut-pobedit-krupnye-agrarnye-i-torgovye-korporatsii?utm_source=chatgpt.com

Науковий керівник – Данилюк Т. І., кандидат економічних наук, доцент, декан факультету економіки і торгівлі Волинського національного університету (м. Луцьк)

Стаття надійшла до редакції / Received: 01.12.2025.

Статтю прийнято до публікації / Accepted: 15.12.2025